

INTEGRÁLT RENDVÉDELEM A POLGÁRI MAGYAR ÁLLAMBAN 1867-1945

Amikor egy korábbi időszakban az integráció témájával kívánunk foglalkozni egy szakterület – jelen esetben a rendvédelem – tekintetében a kiinduló pont kétség kívül a az lehet, hogy az integráció korabeli és napjaink értelmezése közötti különbségeket igyekszünk viszonylag egzakt módon bemutatni. E tekintetben markáns különbségek mutatkoznak a vizsgált időszak és a jelenlegi értelmezés között.

Napjainkban a rendvédelmi szervezetek – nevezetesen a határőrség és a rendőrség – fúzióját tekintik az integráció lényegének. Magától a fúziótól várják – konkrétan vagy indirekt módon – mindazon jelenségeknek a javulását, amelyek jelenleg terhelik az érintett rendvédelmi szervezeteket. A fúziót már attól is jónak és kívánatosnak tekintik, hogy a jelenlegi helyzethez képest a költségigény csökken. Ezzel szemben mi jellemezte elődeink gondolkodását és tetteit?

1. Nem törekedtek a rendvédelmi testületek számának a csökkentésére. A dualizmus időszakában kilenc – a központi államhatalomnak közvetlenül alárendelt⁴⁰ és számos – több

⁴⁰ A dualizmus időszakában a Magyar Királyság kormányának a közvetlen irányítást megvalósító miniszteriális alárendeltségében a Fővárosi Rendőrség – a felügyelet megosztva a fővárosi elöljárósággal – (1872/XXXVI. tc. Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről; 1881/XXI. tc. a Budapest-fővárosi rendőrségről), a Magyar Királyi Csendőrség – az önkormányzati felkérések által megvalósuló utalt hatáskörrel – (1881/III. tc. a közbiztonsági szolgálat szervezetről), a Magyar Királyi Pénzügyőrség (Az 1850-ben alapított pénzügyőrséget gróf Lónyai Menyhért pénzügyminiszter az 1867. március 10-én kelt 1. sz. körrendeletével – a pénzügyi szakapparátus más szerveihez hasonlóan - átvette az új magyar felelős kormányzat alárendeltségébe), a büntetés-végrehajtás (fokozatosan alakult ki a magyar büntetés-végrehajtási struktúra és az ahhoz kapcsolódó fegyőri személyzet. 1871-ben – 1871/XXXIII. tc. a királyi ügyészségekről és 1871/LII. tc. a büntető törvénykönyvre és gyakorlatra vonatkozó némely intézkedéséről – a megyék kompetenciájából átkerültek az igazságügy-minisztériumhoz a törvényhatósági fogházak. Ezzel a börtönügy egységesen az igazságügyi tárcához tartozott, de a börtönök igazgatására kezdetben nem hoztak létre országos felügyelőséget, csupán 1906-ban állítottak fel a minisztériumban egy ügyosztályt e célra. 1878/V. tc. a magyar büntetőtörvénykönyv a büntetésekről és vétségekről rendezte a magyar börtönügyet, fegyházat, államfogházat, börtönt, fogházat és elzárást határozva meg), a Magyar királyi Nemzeti Testőrség, a Magyar Királyi Darabont Testőrség, a Magyar Királyi koronaőrség, a Magyar Királyi Képviselőházi Őrség, (A nemesi testőrséget az 1760. szeptember 11-ei királyi alapítólevél alapján 1867. április 21-én Ferenc József „helyreállította”. A koronaőrző őrtestületre vonatkozóan a király Schönbrunnban kelt legfelsőbb elhatározásával intézkedett, nevezetesen visszaállította a koronaőrséget a magyar koronaőrség szervezeti- és szolgálati szabályzatának jóváhagyásával 1871. június 10-én. A Magyar király Darabont Testőrséget az állami legfelsőbb elhatározással 1904-ben alapította "Fazakas László — Hegedűs Ernő — Hennel Sándor: A Szent Korona Őrzése. A koronaőrök, a koronaőrség. Budapest, 2002. Heraldika Kiadó." A képviselőházi őrséget az 1912/LVII. tc. a képviselőházi őrség felállításáról hozta létre) és a Magyar királyi Határrendőrség (1903/VIII. tc. a határrendőrségről) működött. Összességében tehát a központi államhatalom közvetlen irányításával kilenc fegyveres rendvédelmi szervezet működött nem számítva azokat – az ugyancsak a központi államhatalomnak alárendelt szervezeteket – amelyeket a dualizmus időszakában megszüntettek, mint például a katonai határőrvidéket, amelynek a léte nem volt összeegyeztethető az alaptörvényként funkcionáló kiegyezési törvénnyel (1867/XII. tc. a magyar korona országai és az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országok között fenforgó közös érdekű viszonyokról, s ezek elintézésének a módjáról) továbbá az eleve ideiglenes céllal létesített Magyar Királyi Vám- és Adóőrséget, valamint a speciális helyzetben lévő, Fiume számára – a dualizmuskori magyar

mint száz – az önkormányzatok kompetenciájában működő rendvédelmi testület tartotta fenn a rendet.⁴¹ A dualizmus időszakában működő valamennyi állami – a központi államhatalom közvetlen irányítása alatt álló szervezetet újonnan hozták létre, vagy alakították ki. E tény azonban nyilvánvalóan nem lehet a jelenlegi idősakkal érdemben összevetni, hiszen a vizsgált időszak a polgári állam kiépülésének az időszaka, amely folyamat részeként valósult meg a magyar polgári rendvédelmi struktúra kialakítása is. A rendvédelmi testületek számát illetően a helyzethasonló volt a két világháború között is azzal a különbséggel, hogy a volt önkormányzati rendőrségeket államosították.⁴²

2. A rendvédelmet eleve integrált tevékenységnek tekintették. A korabeli rendvédelem valamennyi szakmai testülete a maga szakterületén tevékenykedett, egymással azonban összehangoltan és szoros együttműködésben.⁴³ A rendőrségek kompetenciái a városokra⁴⁴ a csendőrségé a vidékre⁴⁵ a többi állami rendvédelmi szervezet pedig – a szakterülete tekintetében (pl.: pénzügyőrség,⁴⁶ határrendőrség⁴⁷ stb.) – az egész Magyar Királyság

rendvédelmi struktúra kései gyermekeként – létesített fiúmei Magyar Királyi Állami Rendőrséget (1916/XXXVII. tc. a fiúmei Magyar Királyi Állami Rendőrségről).

⁴¹ Az önkormányzatok rendvédelmi teendőit a törvényhatósági törvény (1870/XLII. tc. a köztörvényhatóságok rendezéséről) és a községi törvény (1871/XVIII. tc. a községek rendezéséről) alapján végezték. Joguk volt – a működési területükre kiterjedő hatáskörrel – rendvédelmi testület létesítésére és működtetésére. A községi törvényben rendezték a rendezett tanácsú városok, a nagyközségek és a kisközségek hatáskörét. A Magyar Királyi Csendőrség felállítására nyomán azon nagy- és kisközségekben, ahol rendőrség működött, a községi eljárás ezen testületeket felosztotta, mivel a csendőrség olcsóbb és főleg hatékonyabb volt. A rendezett tanácsú városok egy részében azonban a rendőrségek fennmaradtak.

⁴² Keserű István: A rendvédelmi szervek újjászervezése és tevékenysége az első világháború és a forradalmak után 1919-1924. Rendvédelem-történeti Füzetek 1993. 5. sz. 83-89. o. Parádi József: A Magyar Királyság rendvédelme 1867-1919. Rendvédelem-történeti Füzetek 1999. 10. sz. 98-147. o. Szakály Sándor: A két világháború közötti rendvédelmi szervek tevékenységének néhány jellemzője. Rendvédelem-történeti Füzetek 1992. 3. sz. 29-34. o. A trianoni Magyarországon fejeződött be a magyarországi rendőrségek államosításának az a folyamata, amelyet a Magyar Rendőrtisztviselők Országos Egyesülete (MROE) kezdeményezésére indult el a XIX. sz. utolsó negyedében. A vidéki rendőrség államosítását az 1919. október 1-én kelt 5047/1919. miniszterelnöki rendelet mondta ki. Az 1919. novemberében elinduló folyamatra a koronát az 1920. október 23-ai díszszemle tette fel, melynek során a kormányzó a Vörösmarty fogadta az államosított rendőrség díszegységének díszmenetét és a testületnek a legfelsőbb megelégedését, és dicséretét nyilvánította ki. Az 1922/VII. tc. a Magyar Királyi Állami Rendőrség és a Magyar Királyi Csendőrség létszámának, kiegészítési módjának és fegyverzetének megállapításáról szóló jogszabály szabályozta a testületet törvényi szinten. Ennek nyomán jelent meg az új állami rendőrség általános szolgálati szabályzata 1922-ben.

⁴³ Parádi József: A dualista Magyarország belügyi szervezetei. Belügyi Szemle 1986. 4. sz. 45-50. o. Idem: A dualizmus közrendvédelmi szervezeteinek jellemzői és tevékenységük tapasztalatai. Rendvédelem-történeti Füzetek 1992. 3. sz. 21-28. o.

⁴⁴ Idem: A magyar rendőrség hagyományai. In Dános Valér (szerk.): Rendőrség és társadalom. A rendszerváltás magyar rendőrsége. Budapest, 1993, Hans Seidler Alapítvány-Batthyány Lajos Alapítvány.

Idem: Az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi rendőrségei 1867-1919. Rendvédelem-történeti Füzetek 2005. 13. sz. 97-104. o.

Idem: A Magyar Királyság Rendőrségei 1920-1945. Rendvédelem-történeti Füzetek 2005. 13. sz. 105-113. o.

⁴⁵ Idem: A polgári magyar állam első központosított közbiztonsági szervezete a Magyar Királyi Csendőrség. Belügyi Szemle 1989. 2. sz. 35-40. o.

Szakály Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség 1919-1941. Rendvédelem-történeti Füzetek 1994. 6. sz. 122-129. o.

Parádi József: A Magyar Királyi Csendőrség megalakulása és működése 1881-1918. Rendvédelem-történeti Füzetek 1998. 8. sz. 78-83. o.

Csapó Csaba: A csendőrség és a városok 1881-1914. 2000. 12. sz. 43-48. o.

⁴⁶ Joó Gábor: A vámhivatalok és a pénzügyőrség a két világháború között. Rendvédelem-történeti Füzetek 1994. 6. sz. 39-47. o.

Parádi József: A dualizmus kori magyar pénzügyőrség és vámhivatalok. Rendvédelem-történeti Füzetek 1999. 9. sz. 82-85. o.

területére kiterjedően. Az állami rendvédelmi testületek tevékenységét az irányító tárcák, végső fokon pedig döntően a belügyminisztérium – mint az ország rendvédelmének legfőbb irányítója – fogta össze.⁴⁸ A mindenkori miniszterelnök azonban – a törvények által biztosított korlátok között – fenn tartotta magának a lényeges kérdésekben a végső döntés jogát. Mivel a miniszterelnökök nem ritkán a belügyi tárca vezetését is betöltötték ez a fajta irányítási metódus nem okozott gondot. Az ország két legnagyobb rendvédelmi szervezetének a csendőrségnek és a rendőrségnek a vezetői pedig közvetlen informális kapcsolatban álltak, a dualizmus időszakában a kormányfővel, a két világháború között pedig az államfővel, illetve kabinetirodájával.⁴⁹

3. Voltak olyan rendvédelmi tevékenységi körök is – mint például a határőrizet – amelyeket eleve több rendvédelmi szervezet együttműködésével valósítottak meg. A dualizmus időszakában – melynek határőrizeti alaphelyzete kísértetiesen hasonlít az Európai Unióhoz történő csatlakozásunkat, illetve a schengeni egyezményhez való csatlakozásunkat követő időszakhoz – az egyes határőrizeti részfeladatokat azon a társ rendvédelmi szervezetek határmenti alakulatai valósították meg, amely testület alaptevékenységével harmonizált a határőrizeti részfeladat. A zöld határ őrizetét két lépcsőben a pénzügyőrség és a Magyar Királyi Csendőrség kebelében fegyvernemi jelleggel működő határszéli csendőrség valósította meg. A kishatárforgalom ellenőrzését a határszéli csendőrség valósította meg. A kishatárforgalom ellenőrzésével a határszéli csendőrség, a távolsági határforgalom felügyeletét pedig a határcsendőrség látta el, amely egyben koordinálta a határőrizeti feladatok ellátásában, folyamatosan, vagy esetenként részt vevő szervezetek tevékenységét is.⁵⁰ Mindez nyilvánvalóan a Magyar Királyság azon határaitra volt érvényes, amelyek egybe estek a külső határokkal, azaz az Osztrák-Magyar Monarchia határait. A belső határokon az Európai Unió belső hatáiraival megegyezően – nem volt határrendőrség, határforgalom ellenőrzés.

A két világháború közötti időszakban is megoszlottak a határőrizeti feladatok a társ rendvédelmi szervezetek között némi módosítással. Az önkormányzati rendőrségek államosítása kapcsán, az új egységes magyar állami rendőrségbe olvasztották a fővárosi- és a határrendőrséget. A volt Magyar Királyi Határrendőrség utoljára – a Magyar Királyi Államrendőrségen, majd 1931-től a Magyar Királyi Rendőrségen belül⁵¹ önálló szolgálati

Köpf László: Fejezetek a magyar vámigazgatás és pénzügyőrség történetéből. Budapest, 2003. Tipico-Design Kft.

⁴⁷ Parádi József: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. Hadtörténelmi Közlemények 1986. 3. sz. 541-570. o. Idem: A Magyar királyi Határrendőrség, a magyar határőrizet szakmai vezető testülete. Rendvédelem-történelmi Füzetek 1993 4. sz. 51-58. o. Idem: Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században. 3. köt. Rendőrség a határőrizetben. Budapest, 2003. Tipico-Design Kft.

⁴⁸ Botos János: A belügyi tárca szerepe a magyar rendvédelem irányításában. Rendvédelem-történelmi Füzetek 1993. 4. sz. 59-69. o. Idem: A Magyar királyi Belügyminisztérium és egy klasszikus belügyminiszter a két világháború között. Rendvédelem-történelmi Füzetek 1994. 6. sz. 16-26. o.

⁴⁹ Csapó Csaba: A Magyar királyi Csendőrség története 1881-1914. Pécs, 1999. Pro Pannónia Kiadói Alapítvány.

Kaiser Ferenc: A Magyar királyi Csendőrség története a két világháború között. Pécs, 2002. Pro Pannónia Kiadói Alapítvány.

Ernyes Mihály: A magyar rendőrség története. 1. köt. Budapest, 2002. Belügyminisztérium.

⁵⁰ Parádi József: A magyar állam határőrizete 1867-1914. Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1985.

⁵¹ A Magyar Királyi Államrendőrség szervezetét 1931-ben módosították, egyben pedig a nevét is megváltoztatták Magyar Királyi Rendőrség-re. A 6500/1931. ME. rendelet megszüntette a – katonai kerületparancsnokságokhoz igazodó – rendőr kerületi főkapitányságokat. Helyettük összesen két főkapitányságot hozott létre a budapestit és a vidékit. A volt kerületi főkapitányságok működési területével megegyezően létrehozta a szemlélő központokat,

ágként, a vidéki rendőrkapitány közvetlen alárendeltségében működött. A terület visszacsatolások nyomán tizenhárom ilyen kirendeltség működött. E mellett – ugyancsak a vidéki főkapitány közvetlen alárendeltségében – a visszatért kárpátaljai területekre kiterjedő hatáskörrel Határvidéki Rendőrkapitányságot hoztak létre Ungvár székhellyel. E kapitányság alárendeltségébe hét határvidéki rendőri kirendeltség tartozott. Mindkét rendőr szervezet de facto önállóan működött, de jure azonban a magyar rendőrség részét képezték.⁵²

A zöldhatár őrizetét a Magyar Királyságban továbbra is több lépcsőben valósították meg, amelyben az egyik lépcsőt a Magyar Királyi Pénzügyőrség a másik lépcsőt pedig a Magyar Királyi Csendőrség határmenti alakulatai látták el. Harmadik lépcső is kialakításra került azonban, közvetlenül a határ mentén, melynek teendőit az egymást felváltó három határőrizeti szervezet, a Magyar Királyi Vámőrség majd Magyar Királyi Határrendőrség, végül pedig a honvéd határvaszok látták el.⁵³

Mindhárom szervezetet alapfeladata kettős volt. Nyílt feladatokat a határvonal őrzése és a határőrizetben részt vevő társ rendvédelmi szervezetek határőrizeti tevékenységének a koordinálása, továbbá a kishatárforgalmi szervezetek határőrizeti tevékenységének a koordinálása, továbbá a kishatárforgalom ellenőrzése és határrend biztosítása képezte. Rejtett feladatként pedig az esetleges támadó katonai erők előrenyomulását voltak hivatottak lelassítani. Ebből a célból ezen szervezetekben a magyar haderő egyharmadát rejtették el, miután a Szövetségi Ellenőrző Bizottság elhagyta a Magyar Királyság területét a húszas évek végén a magyar kormánynak nagyobb mozgástere támadt. A kettős — nyílt és rejtett — feladatból fakadóan a szervezet is kettős volt.⁵⁴

A kettős szervezeti felépítésű határőr testületre azért volt szükség, mert az utódállamok vezérkarai — amely államok hadereje egyenként is nagyobb volt, mint a 35.000 főben maximált és a nehézfegyverzetétől megfosztott magyar haderő — egyesítették terveiket a maradék Magyar Királyság megszállására vonatkozóan. E helyzetből fakadóan — a Magyar Királyság ellen irányuló esetleges támadás esetén — a magyar kormányok mindenekelőtt időt akartak nyerni. Időt arra, hogy az ország ipari centrumaihoz közel került határok miatt az ország ne veszítse el gyorsan ezen kapacitásait. Minél tovább szolgálják ezek a kapacitások a magyar utánpótlást. Időt akartak nyerni a kormányok arra a feladatra is, hogy az ellenség által még meg nem szállt területeken a férfi lakosságot hadba szólíthassák és bevehessék a támadók ellen. Végül, de nem utolsósorban időt akartak nyerni a magyar kormányok abból a célból is, hogy a konfliktust diplomáciai vonalra terelhessék, és a diplomácia ne az ellenséges megszállás tényével találja magát szembe.⁵⁵

amelyek a vidéki rendőr-főkapitányság alárendeltségében az ellenőrzéseket és a személyzeti munkával kapcsolatos teendőket látták el.

⁵² Borbély Zoltán — Kapy Rezső (szerk.): A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941. Budapest, 1942. Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat.

⁵³ Parádi József: A magyar állam határőrizete a két világháború között Rendvédelem-történeti Füzetek 1994. 6. sz. 64-75. o.

⁵⁴ Idem: A magyar állam határőrizete 1920-1941. Kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990.

⁵⁵ Idem: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. Határőrizeti Tudományos Közlemények, 1994. 1. sz. 4-23. o.

Idem: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között. Főiskolai Figyelő Plussz 1994. 4. sz. 391-404. o.

Idem: A magyar állam határőrizete a két világháború között. Rendvédelem-történeti Füzetek 1994. 6. sz. 64-75. o.

4. A rendvédelem közigazgatási struktúrába való integrálása is teljesen egyértelmű volt. A magyar állam valamennyi alkalmazottjára ugyanazok a fizetési- nyugdíj és előmeneteli szabályok tartoztak. A nehéz vagy veszélyes munkaköröket szolgálati időkedvezménnyel, illetve pótlékokkal kompenzálták. A rendőrségnél, illetve a közigazgatás más területén tevékenykedő azonos képzettségű személyek azonos díjazásban részesültek. A rendőri munka veszélyességét pótlékkal kompenzálták. A nehéz munkát végzőknek, illetve mostoha munkakörülmények között dolgozóknak nyolc hónapot egy évnek számítottak, függetlenül attól, hogy az illető a rendvédelemben vagy a közigazgatás már területén tevékenykedett. A felelősségi alapelv is megegyezett. Nevezetesen minden állami alkalmazott személyében és konkrétan felelt anyagi, jogi és erkölcsi tekintetben egyaránt a munkakörével kapcsolatos teendőiért. A hivatal alapvetően nem vállalhatta át az egyén felelősségét. Az egyén viszont nem a főnökének, hanem a jogszabályokban foglaltaknak tartozott felelősséggel. Elbocsátani pedig gyakorlatilag két esetben lehetett, vagy törvénysértést követett el, vagy be kellett bizonyítani róla az alkalmatlanságot. Ez utóbbi esetben azonban a felvételt engedélyező személy szerepét is. Ilyen körülmények között az állami alkalmazottak abban voltak érdekeltek elsősorban, hogy a jogszabályokban foglalt teendőiket valósítsák meg. Ebben a helyzetben a kiskirályi allűrök nem, vagy csupán nagyon visszafogottan kaphattak teret. Ez a szisztéma jól helyettesítette a drákói parancsokat és a pszichológiai vizsgálatokat. Igaz a képesítési követelményekben előírt kvalitásokat szigorúan megkövetelték az állami alkalmazottaktól. Az alkalmazottak ellátási alapelve is azonos volt a közigazgatási civil és fegyveres szférában. A foglalkoztató állam köteles volt alkalmazottait a társadalmi állásukhoz méltó életvitelhez szükséges ellátásban részesíteni. A magyar rendvédelem a közigazgatás racionális és kedvező ellátási és felelősségi rendszere szerint működött, jelentős hatékonysággal, magas szakmai és etikai színvonalon. Fel sem merült annak a gondolata, hogy az állami szférában olyan testületet működtessenek, amelynek a datálása a közigazgatásban foglalkoztatottakénál kedvezőbb vagy kedvezőtlenebb, viszont minden állami alkalmazottat megilletett a társadalmi állásának megfelelő pénzügyi- és természetbeni ellátás függetlenül attól, hogy az államapparátus mely részén dolgozott.⁵⁶

5. A rendvédelmet a társadalomba ágyazott, integrált tevékenységnek tartották és ennek megfelelően működtették. A Magyar Királyság rendvédelmi testületei a dualizmus és a két világháború közötti időszakban egyaránt széleskörű és hathatós támogatásban részesültek. Az úgynevezett közhatósági jogállás intézménye által. A közhatóság fenntartása egyik legfontosabb alapelvének tartották, hogy a saját tulajdonát a tulajdonosnak kell védelmeznie. Ez természetesen nem jelentette azt, hogy szükség esetén az erre hivatott szervezetek nem részesítették támogatásba, védelemben a tulajdon óvása terén. Minden tulajdonost — függetlenül a tulajdona nagyságától — megilletett a rendvédelmi szervezetek védelme, azonban a tulajdonvédelem nem merülhetett ki csupán az adófizetők pénzéből fenntartott állami és önkormányzati rendvédelmi testületek tevékenységében. A tulajdonosoktól elvárták, hogy maguk is tegyenek a tulajdonuk védelmében.⁵⁷

A jelentős — nemzetgazdasági volumenű — vagyontárgyak tulajdonosait törvényben kötelezték arra, hogy külön személyzetét foglalkoztassanak tulajdonuk

⁵⁶ Kövesi László: Rendőri nyugdíjpénztárak tegnap és ma, szociális gondoskodás. Rendvédelem-történeti Füzetek 1999. 9. sz. 24-25. o.

⁵⁷ Parádi Ákos: A magyar rendvédelem civil szerveződése. Kézirat a szerző birtokában. A tanulmány korábbi változata 2006. május 26-án és június 29-én hangzott el a Magyar Rendészettudományi Társaság és a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett szimpóziumokon, Budapesten.

védelmében. Az erdőbirtokok estében meghatározott négyzetkilométerhez, a vasúttársaságok, a víztársulások és útfenntartók a törvény által — a terep jellegétől függően szabályozott kilométer távolságokon kötelesek voltak örököt alkalmazni, akik a családjukkal együtt a foglalkoztató által biztosított házakban laktak a rájuk bízott terepszakaszokon.⁵⁸

Ezek a személyek általában nem csupán őrzési, hanem a kis javítási munkákat is ellátták, illetve a karbantartások és fejlesztések végzéséhez munkafelügyelői minőségben is részt vettek. E személyek akkor voltak kinevezhetők, ha — az ugyancsak törvényben szabályozott felkészítés nyomán eredményes vizsgát tette. Ezt követően az állami szervezetek nyilvánították őket közhatalósági jogállású személyekké. Szolgálati jelvényt is az államtól kaptak. Öltözetüket és fegyverüket, valamint fizetésüket pedig a munkáltatójuk biztosította a számukra. Általában vadászpuska jellegű, többnyire sörétes lőfegyverrel látták el őket. Az első világháború előtt azonban a vasúti társaságok egy része az akkoriban újdonságnak számító forgótáras marokfegyverrel szerelte fel a pályaőröket. Korábban kaptak a pályaőrök forgópisztolyokat, mint ahogyan azt a rendvédelmi testületeknél rendszeresítették.⁵⁹

A közhatalósági jogállású személyeknek joguk volt a törvénysértésen rajtakapott személyeket, az örökre bízott vagyontárgyakat dézsmáló, rongál vagy veszélyeztető személyeket elfogni és a rendvédelmi testületeknek átadni. A közhatalósági jogállású személyek a lefűlelt tolvajoktól zsákmányukat elkobozhatták, illetve a valószínűsíthető bírság összegét fedező náluk lévő vagyontárgyaikat lefoglalhatták, mindaddig, amíg az ügyben döntés született. Elmarasztaló döntés esetén a szabályok ellen vétő vagy kifizette a bírságot, vagy pedig a lefoglalt vagyontárgyat elárverezték, az árverés összegét pedig — a bírság összegének levonása után — a szabályok ellen vétőnek kifizették, levonva még az eljárási költségeket is. A közhatalósági jogállású személyek jogosultak voltak fegyver használatára is. Ezek a személyek a rájuk bízott területet alaposan ismerték. Lényegében mindenről tudomásuk volt. Ők észlelték legkorábban az idegen személyeket és a törvénysértéseket is. A törvénysértőket pedig elfogták és a kitértő járőrnek átadták.⁶⁰

⁵⁸ 1871/XXXIX. tc. a vízszabályozási társulásokról.

Schmidt Elek: A vízszabályozás fejlődése és jelen állása Magyarországon. Budapest, 1929, Egyetem Nyomda.

Ihring Dénes: A magyar vízszabályozás története. Budapest, 1973, Országos Vízügyi Hivatal.

Csermely László — Horváth Ferenc: 125 éves a magyar közlekedési hatóság 1868-1993. Budapest, 1993, Közlekedési Dokumentációs Rt.

Lesenyey Ferenc: A magyar erdőgazdaság története és mai helyzete. sl. 1936., s.n. 1879/XXXI. tc. erdőtvény.

1935/IV. tc. az erdőkről és a természetvédelemről.

Hencz Lajos: Posta és távbeszélő története. Budapest, 1931, Merkantil.

1888/XXXI. tc. a távírda, távbeszélő és egyéb villamos berendezésekről.

1907/XLIX. tc. a vasúti szolgálati rendtartásról.

⁵⁹ 1883/XXIII. tc. a fegyveradóról és a vadászati adóról.

1875/XXI. tc. a vadászatnak és a vadászatra használható fegyvereknek a megadóztatásáról.

34026/1876. PÜM. r. a gátörök lőfegyvereinek adómentessége tárgyában.

⁶⁰ 1871/XL. tc. a gátörösről.

1 022 393/1871. VKM. r. szolgálati utasítás a közalapítványi erdőszemélyzet számára.

76 866/1899. FM. r. az erdészeti államigazgatásról.

1923/XVIII. tc. az erdészeti igazgatásról.

80 400/1937. FM. r. az erdészeti igazgatás ellátására hivatott erdőigazgatóságok és erdőfelügyelőségek szervezetének a módosítása.

1914/XVII. tc. a vasúti szolgálati rendtartásról.

3525/1896. KM. r. a vasúti örök által elkövetett bűntények vagy kihágások megbüntetése tárgyában.

A vasútvonalakat, a gátrendszereket, a távíróvonalak hálózatát, és az erdőbirtokokat figyelembe véve lényegében az egész ország területét hálószerűen lefedték. A történelmi Magyarország mintegy 20.000.000. fő által lakott csaknem 283.000. km²-nyi területén a közhatósági jogállású pályaőrök, gátőrök, erdőőrök stb. száma meghaladta a 300.000. főt, a trianoni békediktátum utáni Magyar Királyságban is — ahol csaknem 8.000.000. élt 93.000. km²-nyi területen — a közhatósági jogállású személyek száma 100.000. fő fölött volt. Ez a létszám mindkét időszakban jelentősnek tekinthető, hiszen a dualizmus és a két világháború közötti időszak Magyar Királyságában is a két legnagyobb rendvédelmi testület a Magyar Királyi Csendőrség és a Magyar Királyi Rendőrség együttes létszáma is csupán 24.000. fő volt, amely a két rendvédelmi testület között fele-fele arányban oszlott meg.⁶¹

6. A rendvédelem integrációja a jogi szabályozásban is kifejezésre jutott. A jogi szabályozás során nem a rendvédelmi testületekhez telepítették a rendvédelem jogosultságait és kötelezettségeit. A közösségeknek nevezetesen a kormánynak és az önkormányzatoknak volt elidegeníthetetlen joga a rend fenntartása. Ez a Magyar Királyságban nem a polgári berendezkedés újdonsága volt. Sok évszázados gyakorlatra tekintett vissza az, hogy a rend fenntartása döntően az önkormányzatok kompetenciájába tartozott. Az országgyűlés, illetve a közgyűlések hozhattak létre rendvédelmi testületeket a rendvédelmi kötelezettségeik eredményes fenntartása érdekében. A központi államhatalom tulajdonképpen azokra a szakterületekre, illetve földrajzi egységekre kiterjedően hozott létre rendvédelmi testületeket, ahol a jelentkező feladatokat az önkormányzatok nem voltak képesek eredményesen megvalósítani. A rendvédelem kompetenciái nem a rendvédelmi testületekhez tartoztak. A rendvédelmi testületekre vonatkozó törvények — a kormány közvetlen alárendeltségében működő rendvédelmi szervezetek esetében —, illetve szabályrendeletek — a törvényhatóságok irányítása alá tartozó rendvédelmi testületek esetében „csupán” a szervezetek szervezeti felépítésével, diszlokációjával, fegyverhasználatával foglalkoztak, illetve azzal hogy a rendvédelemre vonatkozó törvényi szabályozás mely része tartozik az adott területre, továbbá a rendvédelemre vonatkozó törvényekben foglaltak célszerű megvalósítási módjával.⁶²

A magyar rendvédelem XIX-XX. századi tapasztalatai az integráció tekintetében úgy összegezhetőek, hogy:

- az integráció alatt nem a rendvédelmi testületek fúzióját értették, erre lényegében a polgári időkorszakban nem is került sor, csupán az azonos feladatokat ellátó regionális szervezeteket szervezték egy testületbe, mint például a vidéki rendőrségek államosításakor;
- a rendvédelem testületeit egy-egy rendvédelmi szakfeladatkör megvalósítása céljából funkcionáltatták, amelynek az eredményes végrehajtása elképzelhetetlen volt a közigazgatás, illetve a társ-rendvédelmi szervezetek hathatós együttműködése nélkül;
- a rendvédelem egyes szakágai — mint például a határőrizet — eleve a társ-rendvédelmi testületek együttműködésére alapultak;
- a rendvédelmi testületek humán viszonyai a közigazgatásban működő szabályok szerint funkcionáltak, azzal alkottak harmonikus egységet, a rendvédelem és a közigazgatás

⁶¹ 1914/XL. tc. a hatóságok büntetőjogi védelméről.

⁶² Mezey Barna: Rendvédelmi jog a két világháború között Rendvédelem-történeti Füzetek 1994. 6. sz. 61-63. o.

elválaszthatatlan és szoros kapcsolatot képezett, a rendvédelmi testületeken belüli viszonyrendszer és a felelősségi alapelvek nem tértek a közigazgatás egészétől;

- a rendvédelmi tevékenység szinte beágyazódott a közhatalosi személyek országos hálózatába, amely végső soron a magyar társadalom viszonylag jelentős létszámát mozgósította a rend fenntartása érdekében a nélkül, hogy az állami- önkormányzati terheket növelte volna;
- a rendvédelem többoldalú integrálását tükrözték a korabeli törvények is megfelelő kereteket biztosítva az integrált rendvédelem számára, bár a kortársak ezt a jelzöt nem használták, mivel számukra a rendvédelem integráltsága eleve magától értetődő volt.

A vizsgált időszak feltárása nyomán megállapítható, hogy nincsen magyar hagyománya egy-egy rendvédelmi szakterület felszámolásának, rendvédelmi feladatköröknek egy szervezetbe gyömöszölése által. Ellenkezőleg a magyar hagyományok a rendvédelmi testületek, illetve a testületek és a közigazgatás valamint a magánszféra széleskörű összefogását képezik. A feladatok és a jogosultságok, valamint a kötelezettségek soktényezősek voltak. Nem ismerték a rendvédelem állami monopóliumát és a rendvédelemben nem működött monopóliumhelyzetet betöltő rendvédelmi testület.

A magyar határőrizet körülményei a vizsgált időszakban rendkívül dinamikusán változtak. Volt olyan időszak is — a dualizmus korszaka —, amely kísértetiesen hasonlított a jelenlegi helyzetre. A magyar állam polgári fejlődésének az időszakában azonban határőrizeti szakmai szervezetet nem szüntettek meg.

A határőrizet szakmai vezető testületeit azonban több ízben átszervezték és át is keresztelték, a dinamikusán változó körülmények igényeinek megfelelően. 1867-1945-ig hét olyan — részben vagy teljesen független — állami szervezet működött az országban, döntően egymást követően, amelynek az alapfeladatát határőrizeti teendők képezték. Ezek voltak a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1919; a Határszéli Csendőrség (a Magyar Királyi Csendőrségen belül fegyvernemi jelleggel működött) 1891-1918; a Magyar Királyi Vámőrség 1921-1931; a Magyar Királyi Határőrség 1932-1937; a Honvéd Határvadászok (a Magyar Királyi Honvédségen belül úgynevezett csapatnemként működött) 1938-1945; a határszéli rendőri kirendeltségek (a Magyar Királyi Államrendőrség Vidéki Főkapitányságának közvetlen felügyeletével) 1921-1945; és a Határvidéki Rendőrkapitányság (a Magyar Királyi Rendőrség Vidéki Főkapitányságának személyügyi felügyeletével és a belügyi tárca közvetlen irányításával) 1939-1944.⁶³

Elődeink tetteiből arra lehet következtetni, hogy a magyar államot és annak részegységeit nem kigyomlálandó dudvának tekintették, amely burjánzásában felhasználja az adókból befolyt összeget, hanem az állami szervezetek igyekeztek a nemzet érdekében funkcionáltatni. Látásmódjukat minden bizonnyal nem a pénzbeli nyereség igénye jellemezte. Az államtól klasszikus funkcióinak teljesítését várták el, ennek érdekében fejlesztették az állam részeként a rendvédelmet is. Értéknek tekintették a szellemi javakat, a

⁶³ 1903/VIII. tc. a határrendőrségről; 50 341/1891. ME. r. a határszéli csendőrségről; 1922/VIII. tc. a Magyar Királyi Vámőrség és a Magyar Királyi Pénzügyőrség létszámának, kiegészítési módjának és felfegyverzésének megállapításáról; Hadtörténelmi Levéltár: HM elnöki 1.o. 1932/111 000 a Magyar Királyi Határőrség struktúrája; Hadtörténelmi Levéltár: HM elnöki 1/a.o. 1938/18 000. a határvadászok szervezete; 1922/VII. tc. a Magyar királyi Állami Rendőrség és a Magyar Királyi Csendőrség létszámának, kiegészítési módjának és felfegyverzésének megállapításáról; Határszéli rendőri kirendeltségekről és a Magyar Királyi Határvidéki Rendőrkapitányságról In.: Borbély Zoltán — Kapy Rezső (szerk.): A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941. Budapest, 1942, Halász Irodalmi és Könyvkiadói Vállalat. 392-396. o. és 452-459. o.

rendvédelmi testületek munkatársai körében felhalmozott gyakorlati tapasztalatokat, testületi szellemiséget, elméleti tudásanyagot. Ennek a fennmaradása és fejlesztése érdekében a szilárd szervezeti és humán körülmények kialakítását, illetve megtartását fontosnak tekintették.

Minden bizonnyal tudatában voltak annak, hogy az állami szféra egy-egy szeletében kialakult tudás elvesztegetése esetén, annak pótlása huzamos időbe telik és fáradtságos drága folyamat. Nem valószínű meg a tudás pótlása úgy, mint egy vállalatnál, ahol egyszerűen felveszik a munkaerőpiacról a kellő ismeretekkel rendelkezőket. Ha napjainkban is megfújná harsonáját Gábiel arkangyal, mint ahogyan az „Új Zrínyiásban” is tette és életre kelne a két bekezdéssel korábban jelzett szervezetek vezetői, vajon egyet értenének e azzal, hogy a jelenlegi nyugat-európai gyakorlattal és a saját életük időszakától is eltérően a rendvédelem szinte valamennyi testületét egy monopolhelyzetbe hozott testületbe igyekeznek koncentrálni az ezredforduló kormányai, megközelítve a kormányzati irányítást és megnehezítve a társadalmi kontrollt. Aligha vívnák ki a homogenizáció mindenhatóságát abszolút gyógyírnek tekinthető eljárás a tetszésüket. A polgári magyar állam közigazgatásában tevékenykedő nemzedékek, akik a majd azok továbbgyűrűzésén nevelkedtek bizonyára elborzadnának a centralizmus oly mértékű túlbujánzásán, ami még a korabeli centralisták legmerészebb álmain is túlmutatnak.